

5
BIBLIOTEKA
59938

MALI VOGJ KROZ KOTOR

s crticom „O PRIRODNIM IJE-
POTAMA BOKE“,

priređio

V. TRIPKOVIĆ (PODNOPOLJSKI)

CIJENA DIN. 2.—

Национална библиотека
Црне Горе "Ђурђе Црнојевић"
Цетиње

Бр.

44-51262

NAKLADOM ADOLFA ĆEKADE
KOTOR

95766+76=0
10-3273726

20

ЦЕНТРАЛНА
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ЦЕТИЊЕ
ИНВ. Број 59938

MALI VOGJ KROZ KOTOR

s crticom „O PRIRODNIM LJEPOTAMA
BOKE“,

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА ЦРНЕ ГОРЕ
„БУРЂЕ ЦРНОЈЕВИЋ“
ЦЕТИЊЕ
Сигн бр. M-57262

priređio

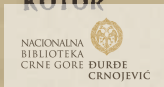
V. TRIPKOVIĆ (PODNOPOLJSKI)

u y Netu ?

CIJENA DIN. 2.—

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА ЦРНЕ ГОРЕ
МУЗЕЈСКИ
ПРИМЈЕРАК
с. 3385/018

NAKLADOM ADOLFA ČEKADE
KOTOR

85778

MALI BOGI RAZI ROTOR

AVNOJ BIH I SRB
BUNJE

INSTITUT ZA ISTRAŽIVANJE
IŠTAŽENJE IŠTAŽENJE
IŠTAŽENJE IŠTAŽENJE
IŠTAŽENJE IŠTAŽENJE

INSTITUT ZA ISTRAŽIVANJE

INSTITUT ZA ISTRAŽIVANJE
IŠTAŽENJE IŠTAŽENJE
IŠTAŽENJE IŠTAŽENJE
IŠTAŽENJE IŠTAŽENJE

INSTITUT ZA ISTRAŽIVANJE

INSTITUT ZA ISTRAŽIVANJE

Kotor ne čini na prvi mah najprijatniji utisak, pa bi mogao pobuditi, izraženo i u samim modernim putopisima, mišljenje, kao da grad pruža malo zanimivoga. Ovaj utisak, prouzročen kršovitom pozadinom, stiskajućim gradskim bedemima i tijesnim ulicama, izčezne ubrzo onomu, koji izbliže upozna Kotor, a ne boravi tu, kao bez sumnje najveći broj turista, samo koliko se zadrži brzi parobrod pri obali Kotorskoj.

Da nijesu Kotor četiri jaka potresa god. 1537., 1563., 1667. i 1729. skoro u ruševine pretvorili, morao bi danas biti nazvan pravom riznicom vizantijske i gotičke arhitekture. Ali ipak i dan danas ima još veoma zanimivih ruševina iz toga doba i lijepih spomenika iz kašnjih vremena. Ima crkava sa dragocjenim umjetninama i palača sa starinskim avlijama i stepenicama; samo treba, dabome, nešto truda i vremena, da se to takogjer i vidi.

*

U grad vode tri kapije, i to: „Glavna Vrata“, „Crnogorska Vrata“ i „Vrata od Gurdića“. Ulice su nepravilne, ali su dobro kaldrmisane i čisto držane.

Putnik, koji dogje parobrodom, ulazi u grad kroz „Glavna Vrata“ na lijepoj širokoj „*Obali Vladike Rada*“, s koje se pruža krasan vidik na zaljev, visokogorje i nasuprot ležeći Vrmac. Na ovoj obali, uz koju pristaju parobrodi, leži ispred gradskih bedema veoma dobro urejena kafana-restaurant Dojmi s lijepim parkom „Kralja Petra“, u kojemu ljeti često priregjuju koncerat Kotorski vrsni muzičari.

„Glavna Vrata“ od masivnog tesanog kamena potječu iz venecijanskog doba, pa nose simbol negdašnje mletačke republike, krilatoga lava. Slični znakovi protektorata nad Kotorskom republikom nalaze se također još na različitim drugim mjestima, jarkom obranjenog, gradskog bedema. Ta kapija zagrljena gustom krošnjom divlje loze ima pitoreskni izgled.

„Glavna Vrata“, unutra kojih desno pred uvijek cvijećem urešenom slikom svete Gos-pogje gori srebrno kandilo, vode na „Trg od oružja“. Ova plokata ima kod podnožja sahat-kule dva ostatka iz doba staroga *Ascriviuma*: rimski žrtvenik i pomen-ploču jedne djevojke i njenog učitelja. Natpis na kasarni

desno spominje opsadu, koju su vodili Skadarski i Hercegovački paše od 2. VIII. do 2. X. g. 1657. za vrijeme t. z. kandiotskog rata. Lijevo do kaserne diže se novi Općinski Dom na mjestu, gdje je nekad stajalo pozorište najstarije u Dalmaciji. (Sučelice su „Glavnim vratima“ na Trgu od oružja: Bokeška banka, Jadransko-Podunavska banka i „Trgovačka Kafana“.)

Skrenemoli sa „Trga od oružja“ desno u „ulicu Bisanti¹“, odmah nam pada u oči sjajni portal na palači Beskuća, u kojoj je sada smješten Okružni sud. Ta umjetnina je iz god. 1776. osobito fino su izragjeni skačući lavovi na kapitelima. Par koraka naprijed kuća br. 265 i 266 u istoj ulici lijevo bila je nekad vlasništvo glasovite porodice Bisanti. Portal te palače ima veoma lijepe ornamente, a u avliji nalazi se starinski zdenac, grb plemića Bisanti i kip jednog člana te porodice, koji se u borbi protiv Turaka osobito odlikovao.

Prosljediivši istom ulicom, stigne se u par koraka na „Trg Zmajevića“ (sada još „Trg od brašna“), na kojemu se lijevo diže lijepa palača u renesansnom stilu, negda svojina patricijske porodice Zmajevića. U

¹ U Kotoru zapravo još nemaju imena ulice, nego samo ploKate.

toj kući ordinira doktor Filip Lazarević, Bokeška majka za vrijeme rata.

Naprijed mimo poštansko-telegrafski ured i kr. veliku gimnaziju vodi put „ulicom Šćepana Ljubiše“ na „Trg sv. Tripuna“.

Crkva sv. Tripuna.

Od XII. vijeka ima ova katedrala sadanji oblik pola romanski, a pola vizantijski. — Zemljotres g. 1667., koji je oborio banove dvore na trgu sv. Tripuna, znatno je ošteti i ovu bogomolju. Nedavno je ponovno restaurirana. — Pod okriljem Nemanića Kotorско veliko vijeće obdržavalo je u njoj svoje sjednice.

Crkva je trobrodna.¹ Iznad velikog žrtvenika sjajan mermerni baldakin nose stupovi mramora iz Gjurića. Tabernakel iz „Korinskog metala“ rese reljefi. Taj žrtvenik sa mermernim baldakinom pravi je dragulj, jer uzdiže motrioca u više sfere.

¹ Po Porfirogenitu ta je crkva prvobitno bila sagragjena na okrugloj osnovi. — Patricij Kotorски Andreacceo Saracenis najviše je doprinio izgradnji te crkve god. 809. Sarkofag, u kojem počivaju zemni ostaci toga Andreaća, nagjen je g. 1840. pod pločnikom ulice izmegju katedrale sv. Tripuna i biskupske palače, bio je nastojanjem domorodca Urbana Raffaelli smješten u atriju lijevih pobočnih vrata crkve sv. Tripuna.

U dnu crkve lijevo od ulaza vode gospodske stepenice, ukrašene mermernim kipovima, do upravo sjajnoga moćnika. Tu se čuvaju mošti sv. Tripuna u škrinjici, obloženoj srebrnim pločama, na kojima su reljefi, koji predstavljaju prizore iz mučeništva mladenačkog pokrovitelja Kotora. U krasnoj zlatnoj kutiji, Vizantijske izrade, nalazi se glava sv. Tripuna. U pobočnim izdubcima rotunde hrane se: glava sv. Grisogona, pokrovitelja Zadra; krst, kojim je kapucin Marko Deaviano blagoslovio god. 1668. vojsku Sobjeskoga kod Beča; uspomena na zemne ostatke Bokeljâ: blaženoga Gracije iz Mula i braće Petra, Lovrijenca i Andrije iz Luštice; pa mnogi drugi starinom osvećeni predmeti, koji vesele dušu pobožnika, a zanimaju umjetnika i historičara.

Povelje vladara dinastije Nemanjića Kotoranima imale bi se nalaziti u srebrnom kovčegu, gdje su moći sv. Tripuna. Stari naši pisci, kad citiraju te povelje, obično pišu: „ex arca Sancti Triphonis Martiris“. Zašto se te povelje ne iznesu, evo razloga: „U Kotoru predaja kaže, da kada je u gradu bijesnila kuga i silno mela bijedni narod, sv. Tripun javi se nekoj pobožnoj duši i kaza joj, da neće kuga prestati, dok se ne utope u Gurdić, ključevi kovčega, gdje počivaju njegovi sv. ostanci, i da se već nikad

ne smiju izribati, jer bi inače opet se kuga pojavila i hametom pomorila gragjane. Tako i bi učinjeno“.

Ne zaboravi, putniče, priložiti za ulje kandila ispred mošti sv. Tripuna, a pobožni remeta će te dopratiti do prizemnog lokala „Plemenitog Tijela Bokeljske Mornarice“, što se nalazi odmah do crkve sv. Tripuna. U tom muzeju možeš vidjeti dosta zanimivih predmeta, što te potsjećaju na prošlost Mornarice, kao i bogatu odoru i oružje Mornarice. Zanima li te povijest o Bokeljskoj Mornarici, evo ti je u malo riječi:

Bokelji primorci bavili su se od pamtivijeka pomorstvom, jer ih je priroda njihovog zavičaja na to naputila. — Još za doba ilirske kraljice Teute i poslije za vremena Rimske vlasti stanovnici „Sinus Rhizonicus“ bili su na glasu mrnari. — Odkada se za Iraklija Srbi doseliše u Boku, povijest spominje Bokelje mrnare prvi put u IX. vijeku i to g. 808.

Krajem godine 808. jedna Mletačka trgovačka lagja na povratku iz Male Azije, prisiljena nevremenom, svrati se u Boku i usidri se u Rosama. Zapovjednik galije stražarice Kotorskog zaljeva, obavljajući propisanu pregledbu Mletačkoga broda, dozna, da se na

istomu nalaze zemni ostanci sv. Tripuna¹, koje su vlasnici tog Mletačkog broda donijeli iz Kampsade u Frigiji, ter obavijesti o tomu Veliko Vijeće u Ascriviumu; a članovi ovoga odmah odluče, da nabave te sv mošti, što im za novac i pogje za rukom. — 13. januara 809. Bokelji prenesu velikom pobožnom svečanošću mošti sv. Tripuna u Ascrivium, gdje ga neopisanim veseljem jedno-glasno izabraše svojim pokroviteljem i zavjetovaše se na čast mu podići velebnu crkvu. — Od toga doba Bokeljska Mornarica, koje časništvo s momčadi prevezoše svojom lagjom mošti sv. Tripuna iz Rosa u Kotor², slavi dan odvjetnika Kolorskog, kao svoju Siavu. Nekada je Mornarica na Tripun-dan davala javne gozbe zvanicima i siromasima tako sjajne, da je gdjekoji zapovjednik (admiral) Mornarice svoju palaču u Kotoru prodao, da može podmiriti trošak samo za jednu večeru, datu tom zgodom. Uz silno³ vino, što se šćaše pri tim soframa popiti, držale su se po starom adetu i *zdravice*, koje nisu

¹ Sv. Tripun umro je mučeničkom smrti g. 250. posl. Hr., kao osamnaestogodišnji mladić za vrijeme cara Decija. — Slavi se na 3. februara.

² Za pravo Ascrivium restauriran (poslije nego ga Saraceni spališe) g. 867., od tada stopro zove se Kotor.

³ Samog vina popilo bi se kod tih gozbi i do 180 (stotinu osamdeset) hektolitara.

mirisale Mlečićima, pa ovi, stotinu godina poslije neg uzeše pod svoje okrilje Boku, ukinu te javne gozbe „štednje radi“.

Za doba srpskih vladara evo kako bi počela svečanost sv. Tripuna: „Prvog februara skupivši se na zvuk bubnjeva i truba, pod upravom časnika, u velikom broju, oružana momčad Bokeljske Mornarice, u sjajnoj narodnoj nošnji, razdijeljena u tri čete pošla bi do palače „konta“ od kojega bi primila grb Republike, mač, kojim se on pasao, zapovjednički mu štap i državni barjak. Admiral Bokeljske Mornarice uzevši taj zapovjednički štap opasao bi se kontovim mačem“. I ključeve grada Kotora dobila bi tom zgodom Mornarica u svoje ruke, pa bi vršila potpunu suverensku vlast do poslije podna 4. februara.

„Za doba Mletačke Republike „Rettore“ predao bi Mornarici svoje insignije i duždev barjak, a Opština zastavu grada Kotora“.

Osim drugih privilegija imala je Mornarica pravo, da u te dane traži milost za Bokelje izagnanike i utamničene. „Kadgod nije ta milost bila ishogjena, „Mornarica nije spuštala barjak, nego bi poslala u Mletke brod s poklisarima“. — „I uvijek su se poklisari vraćali uslišani!“

Ako je to zahtijevala domovina, od momčadi Bokeljske Mornarice, koji su uvijek bili i

mrnari i ratnici, rekrutovala se i kopnena vojska, kao n. p. g. 1154. za kralja Radoslava, nesretnoga „konta“ grada Kotora, i g. 1330., kad je Bokeljima Dnšan Silni darovao zastavu i križ, što oni predvogjeni Nikolom Bućom oteše u bitci kod Velbužda Bugarima. „Taj krst se postavlja povrh barjaka sv. Tripuna još i dan danas u dane njegove slave.“

* * *

Josip Gjelčić piše u knjizi „Memorie storiche sulle Bocche di Cattaro“:

„Mornarica je predstavljala pomorsku silu opštine Kotor takogjer za doba Mletačke vlasti. Pripoznata od kraljeva i careva srpskih, miljenica gradskih vijeća, ona je sticala sve veću vlast.“ „Ona na svršetku bje u srednjem vijeku važni dio političke ekonomije opštine Kotorske, i kao u vjekovima nama bližnjim, u onim takogjer pridoneše u velike slavi domovine, ostajuć uvijek pijetetom i bogastvom, gragjanskim vrlinama i vojničkom slavom, starinom i količinom povlastica, nad tolikim drugim, koje se, pod okriljem Mletačke vlasti, podi-goše u Mlecima, na Istoku i drugogvje još.“

* * *

Bokeljska Mornarica od pamtivijeka osnovana kao „bratovština sv. Nikole“, na bazi sadašnjih društava za uzajamnu pomoć, bri-

nula se za bolesne drugove, i za prenos u otadžbinu zemnih ostataka braće, koja preminuvši po moru bila su sahranjena na kakvom pustom ostrvu ili zemlji nevjernika.

* * *

Dolaskom Austrije u Boku, Bokeljska Mornarica prestaje silom prilika bitisati kao vojnička ustanova, ali ratnički duh Bokelja i dalje živi.

* * *

Kada je po padu Mletačke Republike Austrija ušla u Boku, Bokelji su imali još preko tri stotine brodova većih od trabakula. — U stotinu godina, što je Boka bila pod Austrijskom upravom, Bečki joj se skrbnici tako za nju brinjahu, da g. 1914. nije imala ni cigli jedan oveći ni trgovački ni putnički brod, niti na jedra, niti na paru! — Bečki skrbnici su ustaše godinâ: 1848., 1869. i 1882. sistematski doveli na prosjački štap. U Bečkim ministarstvima imali su za Bokelje konstatni recept: Ustaše treba svim mogućim sredstvima „mürbe machen!“

* * *

Od zgrada, dostojnih spomena, ima još na trgu sv. Tripuna: palača rimokatoličkog biskupa i do nje kuća Veronića sa sjajnim gotičkim prozorima, pa kuća komande ratne luke.

Izašavši iz muzeja „Plemenitog Tijela Bokeške Mornarice“ i zakrenuvši desno mimo kuća br. 257. i 71. „Nemanjinom ulicom“ stigne se na „Trg Grgurina“. U kući br. 92., nekad palači obitelji Grgurina smješteno je kr. sresko načelstvo. U prvom katu te kuće nalazi se, za stare plemićke palače južne Dalmacije tipična, terasa sa sada zapuštenim perivojem. Sa cjelinom slažu se: zdenac u renesansnom stilu, na kraju vrta zapuštena niša, u kojoj je nekad bio kip Penata i na kućnom zidu reljef sa porodičnim grbom, držanim od amoreta.

Izašavši iz Grgurine palače i zakrenuvši desno u „Kralja Vukana ulicu“, dočim ti na lijevo ostane „Karampana“, čatrnja, (koju je sada zamijenio vodovod sa zdravom i svježom vodom iz Grblja), stigne se u par koraka na trg sv. Luke. To je bez sumnje najstariji dio grada Kotora, što svjedoče mnoge ruševine, spomenici velikih potresa. Na sredini toga trga stoji crkvice sv. Luke, koja ima prelijep ikonostas, starosrpsku radnju u bogatoj pozlati. Dvanaest slika na zlatnoj osnovi predstavljaju prizore iz života Hristovoga i svetaca. Kupolu rese freski, preostavljajući četiri Evangeliste. Kroz ovu crkvu dopire se lijevo u sasvim malu kapelu, koja ima 500. godina, jedinu srpsko-pravoslavnu crkvu, koju je trpila Venecijanska

vlada u Kotoru. Ovu kapelu rese osim lijepog ikonostasa takogjer veoma stare srpske svetačke slike. Na pročelju crkve sv. Luke ima ploča s natpisom :

„† In Xpi. Nomine. Anno ab Incarnatione Dni Nri Jesu Xpi, Millesimo Cento. Nonag. quinto Ind. Tertia Decima. Ego Marcus Filius Andree Caza Franci. Una cum Buona mea conjuge filia Prioris Basilü edificavimus Eccliam ad Honorem Dni et Sti. Luce Ap. li et Evang. p. rimedio Aiarum urarum et omnium fidelium Xpianorum sub tempore *Dni Nemane Magni Jupani et fili sui Velcamii Regi Dioclie Dalmatie* Tribunie Toplice et Bosne. Oms qui legitis p. nobis orare dignemini ut Xpi. sit nobis semp. vita. Amen †“

Nova srpsko-pravoslavna katedrala sv. Nikole sagrađena je na istom trgu, na mjestu crkve, koja je izgorela g. 1896., a koja je do god. 1805. pripadala Dominikancima. Unutrašnjost te, za maleni Kotor, impozantne bogomolje zaslužuje vidjeti.

Iz ove nove crkve desno stigne se u „ulicu Nikole Buće“. Na desnoj su strani te ulice ruševine Dominikanskog samostana, koji je zajedno sa crkvom sv. Nikole podignuo o svom trošku patricij Katorski Nikola Buća, protovestarius Cara Dušana Silnog god. 1344. — Tada se odinali vidi crkva sv. Klare sa samostanom, koji je nekada pripadao

dumnama sv. Klare, a sada je franjevački. Ta crkva nema izvana ništa osobitoga, ali u unutrašnjosti upravo zaslužuje vidjeti sjajni veliki oltar, zadužbina Kotorskog patricija Ivana Bivolčića (Boliza) i njegove supruge iz g. 1706. Već su sv. trpeza iz bijelog, crvenog i žutog mramora, pa iz raznobojnog mermera veoma ukusno izragjen tabernakel, kao i obadva kipa sv. Franje i sv. Klare izvrsne radnje, ali je zastor iz žutog Veroneškog mramora sa majstorski izragjenim naborima pravo remek djelo. Dva angjela drže dragocjenu sliku Gospogje, urešenu srebrom u bizantinskom ukusu. Nad oltarom su mermerni kipovi Boga Oca, sv. Jovana Krstitelja i sv. Vikentija. Sve je ovo izradio umjetnik Franjo Casabianca. — I oltari sa strane sa ukusnim mermernim i drvenim rezbarijama, pa i lijepim slikama, u skladu su sa glavnim žrtvenikom. Iza glavnog oltara nalazi se spomenik zavještača, patricija Bivolčića.

Manastir ima lijepu biblioteku, a samostanski vrt do gradskih bedema ima ostataka iz starokršćanske skulpture izmegju uvijek zelenih stabala. U ovom vrtu čuvaju se i nekoliko turskih bombi, kao spomen na tursku opsadu pod Hajradinom Barbarosom, kad je ovaj manastir djelomično bio porušen od tih bomba.

* * *

Povrativši se istom ulicom Nikole Buće na trg sv. Luke preporuča se proslijediti u istom pravcu ulicom Bivolčića na „Trg Gospogje“. U „ulici Bivolčića“ ima veoma zanimvih ruševina starih palača, kojih prozori imadu urese u sjajnom venecijanskom gotskom stilu. One gospodske gragjevine iz prošlosti Kotora bile su porušene nešto potresom, a nešto od turskih bomba. Prva palača desno pripadala je patricijskoj porodici Bivolčića (zavještača velikog oltara u crkvi sv. Klare.)

Na „trgu Gospogje“ ima veoma stara crkva. Na velikom oltaru te (kolegijalne) crkve ima veoma lijep Bogorodičin lik (od jednog na žalost nepoznatog majstora). Stupovi su oltara od sjajnog crnog mramora. Jedan latinski grobni natpis spominje Askania Sori, kapetana bokeljske mornarice, koji je poginuo g. 1572. kod Hercegnovoga u borbi s Turcima. Na pobočnom žrtveniku nalaze se mošti Ozane, djevice iz Crnegore, koja je preminula na 27. aprila g. 1567. i od rimske sv. stolice bila je proglašena blaženom. Ona se slavi na 25. januara, kadaho dočasti mnogo naroda osobito iz Crnegore.

Ova kolegijalna crkva sagrađena je g. 1221. i to pod auspicijama srpskih vladara,

koji su pomogli i za izgradnju crkve i samostana dominikanaca.

* * *

Na „Trgu Gospogje“ u pravcu, kojim se došlo na nj, vidi se u „ulici Ljube Jovanovića“ vratni svod, urešen krilatim lavom i s natpisom: „Regia munitae rupivia“. Tu je uzlaz k utvrdi sv. Ivana. Na jednoj kući desno odmah do toga vidi se skulptura mrtvačke glave, opkoljene raznim zvijerkama, znak da se ovdje u staro doba nalazila apoteka.

Ovdje se nalazi nedaleko „Crnogorskih Vrata“ (Fiumera) jedan rijetki zdenac: Parilo. Zimi tako ključa voda, da ako u nj baciš kamen pa i velike težine, vodeni ga ključevi ne puštaju da na dno pane, nego se njime igraju na površini. Da se izbjegne poplava, nalazi se u vanredno debelom gradskom bedemu tunel sa vratima obranjenim željeznim rešetkama, kroz koja se odvodi voda Parila u blisku rijeku, koja se zove ušće Parila (Fiumera).

Iza crkve sv. Gospogje zakrenuvši lijevo dogje se u par koraka „ulicom Ljube Jovanovića“ na „Crnogorska Vrata“ (Fiumera). Na tim vratima, što su sagrađena g. 1540., ima ploča s natpisom, koji te potsjeća na pobjedu nad Turcima 15. Avg. g. 1539. Preko utvrdnog opkopa vodi te lančanik, a onda preko ušća Parila zidani most, pro-

vigjen puškaricama na Crnogorski Pazar, odakle je prekrasan vidik na mirine gradske: bedeme s vodenim jarkom i kulama provi-gjene bastione, koji se penju uzbrdo do utvrde sv. Ivana. Crkvice „Gospe od zdravlja“ ispod tvrgjave sv. Ivana pozivljete putniče, da je posjetiš i s te uzvisine uživaš u ve-ličanstvenoj panorami grada i zalijeva.

* * *

Ako hoćeš da dovršiš šetnju oko Kotora unutra bedema, povrati se s Crnogorskog Pazara do iza crkve sv. Gospogje (gdje si malo prije bio), pa ravno naprijed „ulicom Ljube Jovanovića“. Zakrenuvši pri dnu te ulice lijevo na više, ubrzo će ti se na desno otvoriti ulica sa „Trgom sv. Josipa“. S toga trga vode na više kamene stepenice do crkve sv. Josipa. Natpisi na nadgrobnim pločama na pločniku te crkve pokazuju ti, da su ovdje pokopani mnogi članovi Bokeljske Mornarice. Na trpezi velikog žrtvenika re-lijef, što prestavlja bijeg u Egipat, radnja je klasične ljepote. Kipovi sv. Tripuaa i sv. Franje, kao i reljefi na pijedestalima stu-pova na tom žrtveniku majstorski su izra-gjeni. U riznici crkvenoj ima starinskih slika talijanskih mjastora i jedan prelijepo izra-gjen srebrni križ.

* * *

Naprama crkvi sv. Jozefa nalazi se negdašnje nahodište. Natpis na toj kući pokazuje, da je bila popravljena g. 1769. Desno od vrata još se vidi maleni otvor, kroz koji bi se nahod postavio na spremu, s koje bi ga dumne, obaviještene o tome zvoncem, dignule i dalje se o njemu brinule.

Ako s „Trga sv. Josipa“ nastaviš šetnju naprijed lijevo, će ti ostati tamnica, a malo zatim desno lijepa trifora s gornje strane crkve sv. Tripuna. Idući u istom smjeru naprijed „ulicom Kraljice Jelene“, ostaće ti na desno „Zeleni trg“, a malo zatim velika kazarna. Natpis na toj kazarni pokazuje ti, da je to pod Venecijom bila vojnička bolnica, koju je g. 1769. sagradio profekt mletačke Albanije Johannes Justus. Malo naprijed u istoj „ulici Kraljice Jelene“ ostaće ti na lijevo ruševine samostana i crkve sv. Frane, što je dala sagraditi god. 1288. Kraljica Jelena, supruga kralja Stefana Uroša I. Na zvonari te crkve ima lijepo propeće.

Prosljediivši naprijed istom „ulicom Kraljice Jelene“ stigne se ubrzo kroz gradske bedeme na treću i posljednu gradsku kapiju: Vrata od Gurdića. Prešavši preko mosta lančanika¹ u neposrednoj blizini na lijevo

¹ Živa voda, što ispod njega, pa i unaokolo u malom basenu, izvire, zove se Gurdić.

ostaje ti električna centrala. Odavle je prekrasan vidik na gradske bedeme, koji ovdje imaju grbova iz doba Nemanjića.

Stupajući drumom preko donjeg mosta uzduž gradskih bedema „Krajem Jova Sundečića“ u dva minuta si na „Pazar“, gdje je, osobito utorkom, četvrtkom i subotom, živahan promet. — Još par koraka naprijed, i evo te kod „Glavnih Vrata“, odakle si počeo šetnju okolo grada.

O prirodnim ljepotama Boke.

Obale ovog romantičnog zrcala vode tako izgledaju, da auctor knjige „Statistisch-historisch - militärische - Darstellung der Bocche di Cattaro“, izdate u Kelnu g. 1808. usklikuje: „Vidjeh obale Ženevskoga jezera, koje samo stvaralačko pero jednog Rusoa (Rousseau) mogaše onako veličanstveno opisati; one jesu lijepe, ali obale zaljeva Kotorskog jesu bez protuvrječja mnogo slikovitije“. — „Niti su slikovitije one Lucernskoga jezera, — veli Dr. A. Gorakuća u podlistku „Osservatore Triestino“ g. 1887.“ — kojima neko htjede prisposobiti ih, pače Boka Kotorska ima se smatrati kao prava igra prirode; a, odnosnog slikovitog učinka, što se tiče krasote naravi, svi su složni, da je prisposobe sa čarodnim zalijevom Carigradskim. Na svaki način, ljepotama prirodnim,

ova čest Jadrana, nadmašuje kojumudrago drugu na njegovim obalama, čemu ne malo pridonosi Crna Gora, koja uzdižući se prijeteca i strašna sa svojim vrletnim vrhuncima, kao da čini, sa stravičnošću što unakolo prosiplje, da još jače ispolje slikovite zamame zalijeva“.

* * *

A. Schmalix u „Führer durch die Bocche di Cattaro“ piše: „Nigdje u Evropi nema sličnih opreka u prirodi tako jednih blizu drugih. Od skoro tropske obale Topalske sa nje gorostasnim paomama i narančama dolazi pješak u manje od jedan sat do drevnih, bršljanom obavijenih, hrastova Savine, do bujno zelenih brežuljaka Kuta, a tada otvara se iznenada pogled na strašnu golet, na hridi Krivošija i Crne Gore. I kao krajina sama, takogjer nisu ništa manje zanimivi: stari gradići i varošice, koje imaju sjajnu prošlost, pa kršni stanovnici u slikovitom narodnom odijelu, koji su tako često puškom i handžarom branili svoju otadžbinu, svoju vjeru, svoju nada sve ljubljenu slobodu, svoje stare od otaca baštinjene običaje i lijepe adete od strašne najezde Turske. Ovdje se dotiču Zapad i Istok više nego igdje drugo, i bez tvrdokornog otpora Bokelja i njihovih jednoplemenika Crnogoraca, bio bi prodro barjak Prorokov

sigurno i na Jadran do granica Alpa. Tako je dakle Boka Kotorska pravi Eldorado na prvom mjestu za turistu i prijatelje prirode, ali za tim takogjer majdan za geologa, botaničara i historičara.“

* * *

R. Petermann u „Führer durch Dalmatien“ opaža: „Sjajan je prizor, kada olujom ustalasano more baca ogromne bijele visove valova uz liti Rta Oštre, a ugodno iznenađenje u malo vremena vidjeti i osjetiti, kako se pučina gladča a uzburkano more prelazi u srazmjerno mirno gorsko jezero, koje unaokolo rese krajevi, koji se lagano uzdižu sa umjetno obragjenim docima. Još interesantniji je ulazak brodom za jasnih ljetnih večeri, kada alpski žar obasjava kišne rubove visokogorja, ili za tamnih ljetnih noći, kada more svjetluca, a kljun broda, kao fosforescirajuća vrpca otkaače od tamnije pučine. Najljepše ostaje ipak pustiti, da mimo tebe progju raznovrsne slike Boke kod potpunog sunčanog svijetla, koje stopro donosi do potpunog uvažanja koliko slikovite prizore zapadnog dijela Boke, toliko veličanstva vidika Kotorskog zatona.

* * *

Šćepan Mitrov Ljubiša u opisu „Boka“ tvrdi: „Kažu ljudi, koji svijet obagju, da je taj jedan od najljepših položaja zemlje; i

zbilja bi rekao da se ovdje priroda igrala, kad je svoje čudesno djelo na mahove stvarala“.

* * *

Maksimilijan Habsburški, car Meksikanski ispovijeda u: „Mein erster Ausflug“: „Prvi utisak, što uzbudi u me Boka, kad prvom ugloh u nju, bijaše čugjenje i divljenje, gdje u mom rodnom mjestu ne poznaju bolje i iz bliže ovu čarobnu pitominu. Svak u zanosu nekom trči u Nicu, Fiorencu i druge južnije Evropejske gradove; a niko živ i ne sanja, da u istoj nam cesarevini (Austriji) ima predjela, gdje raskošno raste pod vedrim nebom svako milje i bilje, kakvog ima na šaru zemaljskom, i gdje se pod plavim nebom vazda uživa ugodno i prijatno podneblje.... Čovjek, kad bi se nastanio ovdje, čisto bi ponosom nekim nazivao svojim ovakav raj, gdje palma i dub zajedno rastu“.

* * *

Ispuštam krasni opis Boke Engleskoga putopisca J. G. Jacksona, da vijenac završim stihovima Ljubomira Nenadovića, najljepšim cvijetom, što ga pjesnici položiše u krilo Boki.

„Ne umijem kazati koja je polovina kotorskog zaljeva ljepša, ili ona do Veriga, ili ona od Veriga do Herceg-Novoga. Obje polovine imaju svoje osobine, koje se nadmeću u ljepoti. Kad progjete Verige, čini vam se

da ste izašli iz nekih tavnih i ladnih gudura na otvoren svijet; poznate odmah pravu južnu klimu, i sunce, koje svoju toplotu nigda ne gubi. Kod Kotora i Perasta vidite nebo kao kakvo plavo jezero, preko koga sunce, kao neka ognjena galija za čas pregje; visoki brijegovi sa sviju strana susretnu vaše poglede. Od Veriga do Herceg-Novoga zaljev je više otvoren, više vedar i veseo. Obale njegove vječito su cvijećem i zelenilom obasute..... Pred sami zalazak sunca, u društvu sa još nekoliko čamaca, stignemo pod Herceg-Novu. Toliko sam puta došao i prošao tuda, ali nigda mi nije sva ljepota toga kraja izašla pred oči kao toga večera. Od Hercegnovoga — gdje cvjetaju pomarandže i limunovi, odakle ispod afrikanke palme gledate vrhove sniježnih brijegova i pučinu sinjega mora, gdje čujete samo svoj jezik i zvona sa manastira Savine — ne tražite ljepšega mjesta ni u jednom slavenskom kraju; nigdje ga nećete naći. U Herceg-Novome zimi nema zime: južni, topli vjetar grije ga; ljeti nema nesnosne žege: razlagjeni vjetar sa otvorenog more provijava ga.

Novi čudno mjesto, puuo svakog čara,
Novi u svem svijetu nema ravna para!
Kraj mora priroda čudo učinila:
Što najljepše mogla to je satvorila.
Kud god okom bacim na lijevo, na desno,
Sve je namješteno divno i čudesno.

Neapolj sam gledao, i večeri blijeda ;
Al ovakog nigdje nemadoh pogleda.
I čudim se suncu kako može zaći ?
Kad ljepote ove neće nigdje naći.

Šteta je što naši ljudi, koje ljekari upute da traže blažiju klimu, ne dolaze u Boku Kotorsku i Herceg-Novi ; nego idu u tugja skupa mjesta, gdje se, naročito oni, što ne znaju jezika, od teške samoće još većma razbole. Klima u Herceg-Novome prijatnija je i ljepša nego u Nici. A što se tiče života i društva, može se slobodno reći, da sama ona iskrenost s kojom vas svaki prijatelj sreća, najbolja je medicina za ljude, kojima je zdravlje porušeno. Kad god dogjete u Herceg-Novi, nijeste došli u tugju varoš, čini vam se da ste došli svojoj kući, megju svoje srodnike, poznanike i prijatelje“.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Bokeška Štamparija u Kotoru VI. 1925.